

Jan TĘGOWSKI
Uniwersytet w Białymstoku
Instytut Historii

Uzupełnienia i uwagi do itinerarium Witolda Kiejstutowica

O potrzebie odtwarzania i opracowywania itinerariów władców, biskupów i ludzi znaczących w średniowieczu nie trzeba nikogo przekonywać, toteż w ostatnich latach odnotowujemy wzrost zainteresowania badaniami nad itinerariami średniowiecznymi, że chociażby wspomnę o pracach Antoniego Gąsiorowskiego¹, Grażyny Rutkowskiej², Piotra Węcowskiego³, czy Jana Pakulskiego⁴. Z monarszych itinerariów na dzień dzisiejszy najpełniej opracowane są podróże króla Władysława Jagiełły, aczkolwiek nie w zwartym wydawnictwie, bowiem znakomite opracowanie Antoniego Gąsiorowskiego⁵ doczekało się szeregu uzupełnień i sprostowań⁶. Mieliśmy także próbę zestawienia miejsc pobytu i podróży postaci żyjącej i działającej współcześnie z królem Jagiełłą, a mianowicie jego stryjecznego brata Witolda⁷, który odegrał znaczącą rolę w dziejach tak Litwy, jak Rusi, czy Polski. Jednakże od czasu opublikowania przez Jerzego Purca *Itinerarium Witolda wielkiego księcia Litwy* minęło ponad trzydzieści lat i, jak do tej pory, nie próbowano prostować ani uzupełniać to cenne, choć nie doskonałe, dzieło. Przyczyną tego stanu rzeczy jest głównie brak odkryć nowych źródeł dokumentowych świadczących o przemieszczaniu się wielkiego księcia litewskiego, które w swej największej masie stanowią produkt kancelarii Witolda. Od 1971 roku opublikowano ich stosunkowo niewiele. Chyba najcenniejszą publikacją jest opublikowany przez Jerzego Ochmańskiego kodeks *Vitoldiana*⁸. Kilka regestów nieznanych dotąd dokumentów Witolda znajdujemy w najnowszej publikacji Janusza Kurtyki⁹. Prócz tego zdarzają też się jeszcze publikacje pojedynczych dokumen-

---

¹ A. Gąsiorowski, *Podróże panującego w średniowiecznej Polsce*, Czas. Pr.–Hist., t. 25, 1973, z. 2, s. 41–68; tenże, *Polskie itineraria późnośredniowieczne*, Zap. Hist. 50, 1985, z. 3, s. 221–238.

² G. Rutkowska, *Itinerarium królowej Jadwigi 1384–1399*, w: *Dzieło Jadwigi i Jagiełły*, oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 204–225.

³ P. Węcowski, *Polskie itineraria średniowieczne i nowożytne. Przegląd badań i propozycje badawcze*, St. Źródł 37, 2000, s. 13–48.

⁴ J. Pakulski, *Itinerarium książęco–królewskie Przemysła II*, St. Źródł 39, 2001, s. 69–94.

⁵ A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa 1972.

⁶ M. Wilska, rec.: A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa 1972, Kwart. Hist. 82, 1975, z. 1, s. 166–168; K. Jasiński, *Uwagi o itinerarium Władysława Jagiełły*, St. Źródł 20, 1976, s. 227–231; P. Węcowski, *Uzupełnienia do itinerarium króla Władysława Jagiełły [w:] tegoż, Działalność publiczna możnowładztwa małopolskiego w późnym średniowieczu*, Warszawa 1998, s. 180–185; J. Tęgowski, *Kilka uzupełnień do itinerarium króla Władysława Jagiełły*, St. Źródł 41, 2003, s. 77–85.

⁷ J. Purc, *Itinerarium Witolda wielkiego księcia Litwy (17 lutego 1370 roku — 27 października 1430 roku)*, „Zeszyty Naukowe UAM”, Historia z. 11, 1971, s. 71–115.

⁸ *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430*, wyd. J. Ochmański, Warszawa–Poznań 1986.

⁹ J. Kurtyka, *Repertorium podolskie. Dokumenty do 1430 r.*, „Rocznik Przemyski” 40, 2004, z. 4, Historia, s. 127–269.

tów Witolda¹⁰. Na kilka dokumentów Witolda, dotąd nie opublikowanych wskazał mi Pan mgr Tomasz Jaszczołt, za co w tym miejscu chciałbym mu podziękować. Spore możliwości tkwią także w interpretacji źródeł opublikowanych już wcześniej, a mianowicie w *Codex epistolariis Vitoldi*¹¹ oraz w równie dawnym wydawnictwie *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*¹², co w sumie złoży się na około 30 uzupełnień i poprawek. Chcę szczególnie zwrócić uwagę na to, że mamy wyraźne dowody na planowanie podróży wielkiego księcia litewskiego co najmniej z dwumiesięcznym wyprzedzeniem, czego przykłady przytaczam poniżej. Mam nadzieję, że te uwagi wzbogacą nieco wiedzę o podróżach wielkiego księcia litewskiego i z czasem przyczynią się do pełnej edycji itinerarium Witolda.

Rok 1377

O wzięciu do niewoli nie wymienionego z imienia syna Kiejstuta wspomina król Ludwik Węgierski w liście do Franciszka Carrary z 29 IX tego roku¹³. Na podstawie wiadomości z innego źródła, a mianowicie dokumentu Marii królowej Węgier z 22 VI 1384 r. dla wołoskich wojewodów z Maramarozu Balka Draga i Jana, w którym królowa wspomina, że w czasie wojny z Litwinami (zapewne w 1377 r.) schwyтали oni znacznego Litwina *Prezkoya capitaneum ipsorum*¹⁴ w jednej z wcześniejszych prac doszedłem do wniosku, iż chodzi tu o władcę Brześcia Litewskiego, którym był w tym czasie bez wątpienia Witold¹⁵. W takim razie należałoby odnotować obecność Witolda we wrześniu 1377 r., a może już nieco wcześniej, pod Bełzem, który to gród król Ludwik oblegał od 26 VII do ostatnich dni września tego roku¹⁶. Skoro Witold dostał się do niewoli węgierskiej, to z pewnością jeszcze jakiś czas musiał w niej przebywać i udać się wraz z królem Ludwikiem na Węgry.

Rok 1394

Rachunki królewskie odnotowały obecność Witolda w Nowym Korczyniu w dniach 8–11 VI 1394 r.¹⁷ Z pewnością Witold był obecny w Chełmie 11 X 1394 roku, gdy król Władysław Jagiełło złożył mu obietnicę w sprawie darowania Kamieńca Podolskiego, *dum ipsum divino auxilio suffulti acquiramus*¹⁸. Po tej dacie należałoby upatrywać udziału Witolda w zdobywaniu Kamieńca Podolskiego, a więc i obecności księcia na Podolu prawdopodobnie jeszcze w październiku tego roku.

Rok 1403

Gdy chodzi o działania militarne Witolda na pograniczu z Inflantami, które J. Purc podaje na podstawie źródeł pruskich, to możemy je uzupełnić wiadomością z latopisu pskowskiego: *Toja že zimy knjaz' Vitovt' v velikoe goven'e vzja nemeckij grad na D'vine Nevgin i mnogo velmi tovaru poi-maše...*¹⁹. Wielki post, wspomniany tutaj, kończył się w 1403 r. przed 15 IV, a z informacji tej możemy wnioskować, że działania te miały miejsce jeszcze w miesiącu zimowym, czyli w marcu. Wpisana dwukrotnie w opracowaniu J. Purca miejscowość Jurbork i Georgenburg, gdzie według tego historyka książę litewski przebywał około połowy kwietnia tego roku, Witold zapewne nawiedził jeszcze

¹⁰ S. Szybkowski, *Dokument wielkiego księcia litewskiego Witolda Kiejstutowicza dla Stanisława Milewskiego z 23 XII 1429 r.*, w: *Książęta, urzędnicy, zbrojnicy. Gdańskie Studia z dziejów średniowiecza* nr 6, 1999, s. 291–301; T. Jaszczołt, *Gmina Grodzisk k. Siemiatycz. Dzieje ziemi i mieszkańców*, Grodzisk 2004, Aneks nr 1, s. 336; W. Jarmolik, *Pierwsza lokacja miejska na Podlasiu (Sokołów Podlaski — 1424 r.)*, „Studia Podlaskie”, t. I, Białystok 1990, s. 71–84.

¹¹ *Codex epistolariis Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, wyd. A. Prochaska, Kraków 1882 (cyt. dalej CEV).

¹² *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. II, Posnaniae 1892 (cyt. dalej *Lites*).

¹³ O. Halecki, *Przyczynki genealogiczne do dziejów układu krewskiego*, Mies. Herald. 14, 1935, s. 103, przyp. 32 odrzucił sugestię wydawców Kroniki Padewskiej, w której po raz pierwszy list ten był publikowany, że jeńcem Ludwika był Witold.

¹⁴ *Máramarosi diplomák a XIV es XV századbol*, Máramaros–Sziget 1900, nr 50, s. 83.

¹⁵ J. Tęgowski, *O następstwie tronu na Litwie po śmierci Olgierda*, Przegł. Hist. 84, 1993, z. 1, s. 130.

¹⁶ A. Świeżawski, *Ziemia bełska. Zarys dziejów politycznych do roku 1462*, Częstochowa 1990, s. 77–78.

¹⁷ *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388–1420*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1896, s. 240–242.

¹⁸ J. Tęgowski, *Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w końcu XIV wieku*, „Teki Krakowskie” 5, 1997, Aneks II, s. 171–172.

¹⁹ *Pskovskie letopisi*, vyp. 2, Moskwa 1955 (Stroevskij spisok), s. 110.

w marcu 1403 r. Podaną już przez J. Purca, rzekomo za kroniką Jana Długosza, informację o pobycie Witolda w Lublinie w dniach 19–20 VI 1403 r. należy przypisać dwóm różnym źródłom, lecz nie Długoszowi²⁰.

Rok 1405

Możemy uzupełnić itinerarium Witolda o jego pobyt we Włodzimierzu 24 II 1405 r., gdzie tego właśnie dnia książę ten wystawił przywilej dla Macieja z Świeciechowa na wieś Głuchowo w ziemi drohickiej, a co ciekawe, wśród świadków tego dokumentu wymieniony jest Waclaw, książę opawski²¹.

Rok 1406

Jeśli chodzi o wojnę Witolda ze Pskowem toczoną w początku 1406 r., to znowu potrzebna jest korekta datacji. Otóż przybycie do wołości pskowskich i wzięcie Kołozy latopis pskowski odnotowuje między piątkiem po niedzieli faryzejskiej, który wypada 29 I 1406 r., a dniem św. Agaty męczennicy, czyli 5 II, a nie 5 I, jak jest w opracowaniu J. Purca²².

Rok 1407

Z całą pewnością pobyt Witolda w Wilnie, stwierdzony 13 I 1407 r., możemy przedłużyć do 16 dnia tego miesiąca, kiedy to w tym mieście pełnomocnicy księcia Jana raciborskiego zapewnili króla Władysława Jagiełłę i wielkiego księcia Witolda, że ich pan doręczy wspomnianym władcom dokument króla czeskiego Waclawa IV potwierdzający zapis oprawy wiennej dla poślubionej księżu Janowi Korybutówny w wysokości 3 tys. florenów, zabezpieczonych na Pszczyńcu i Bieżuniu²³.

Rok 1408

Z listu Witolda do Ulricha von Jungingen z 13 XII 1407 r. wynika, iż zamierzał na dzień 6 I 1408 r. w Kownie prowadzić rozmowy z przedstawicielami wielkiego mistrza²⁴. W liście wielkiego mistrza Zakonu do Witolda z 28 VI 1408 r. zawarta jest informacja o tym, że jest to odpowiedź na list, który wielki książę litewski *czu Tracken gegeben ist am donrstag noch Viti*²⁵, a więc w Trokach musiał być 21 VI 1408 r. Jeśli wierzyć przekazowi Latopisu Nikonowskiego, to rozpoczęcie działań wojennych pomiędzy Litwą a Moskwą, zakończonych pokojem nad rzeką Ugrą, nastąpiło po, a nie przed 1 IX 1408 roku²⁶.

Rok 1409

Wójt żmudzki doniósł komturowi Ragnety 7 VIII 1409 r. *das herczog Wythawt hat iczunt czwu nacht gelegin czu Cawen*²⁷, a więc w Kownie był już zapewne 5 sierpnia tego roku.

Rok 1410

Mając do dyspozycji itinerarium Władysława Jagiełły oraz nowe wydanie *Kroniki* Jana Długosza możemy skorygować miejscowości, przez które połączone armie przechodziły w kierunku Prus i dalej. Tak więc niezidentyfikowana miejscowość nad rzeką Wkrą, gdzie władcy znaleźli się 6 VII

²⁰ *Akta unii Polski z Litwą 1385–1791*, wyd. S. Kutrzeba i W. Semkowicz, Kraków 1932, nr 45, s. 47–48 i *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*, t. I, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1879, nr 103, s. 145–146 = *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi*, nr 178, s. 143–144.

²¹ AGAD, Terr. Droh. 2, k. 379–379 v (na dokument ten zwrócił moją uwagę mgr T. Jaszczolt).

²² *Pskovskie letopisy*, vyp. 2, s. 32 i 111–112.

²³ AGAD, dok. perg. nr 242 (= Friedrich F. Sommersberg, *Scriptores rerum Silesiacarum*, Bd. 1, Lipsiae 1729, s. 951); zob. też J. Tęgowski, *Kilka uzupełnień do itinerarium króla Władysława Jagiełły*, s. 80.

²⁴ CEV, nr 371, s. 152.

²⁵ CEV, nr 378, s. 157.

²⁶ *Patriaršaja ili nikonovskaja letopis'*, w: *Polnoe sobranie russkich letopisej*, t. 11, S. Peterburg 1897, s. 205.

²⁷ CEV, nr 421, s. 190.

1410 r., to Biezuń²⁸. Trzeba też nadmienić, że nazwa Luterberg nie oznacza Ludborza, lecz Lidz-bark Welski, gdzie wojska polskie i litewskie znajdowały się 9 i 10 VII 1410 r.²⁹

Rok 1412

Wydaje się, że pogląd przyjęty za Antonim Prochaską, że Witold razem z królem Władysławem Jagiełłą przebywał po 9 III 1412 r. w Lubowli³⁰, nie zasługuje na wiarę, bowiem zgodę na arbitraż Zygmunta Luksemburskiego w sporze z Zakonem Witold wyraził dokumentem wystawionym w Trokach 15 IV 1412 r.³¹

Rok 1413

W tym roku możemy dodać kilka uzupełnień do Itinerarium Witolda, a mianowicie 17 stycznia w Trokach razem z królem Władysławem książę ten wyznaczył pełnomocników do pertraktacji z Zakonem w sprawie granic³². Pobyt wielkiego księcia w Kownie w styczniu 1413 r. możemy wydłużyć od 19 do 28 stycznia, bowiem 20 stycznia planowany był zjazd z przedstawicielami Zakonu w sprawie wymiany jeńców³³, zaś od 22 do 27 stycznia tego roku w Kownie przebywał też król Władysław Jagiełło³⁴, zaś pobyt Witolda w tym mieście 28 I 1413 r. pośrednio potwierdza dokument Benedykta Makraja³⁵.

Pobyt w Wilnie 6 II 1413 r. poświadcza dokument Jagiełły i Witolda wystawiony w sprawie odstąpienia Żmudzi Zakonowi Krzyżackiemu³⁶. Autor opracowania itinerarium Witolda korzystał z rejestru sporządzonego przez E. Rykaczewskiego, gdzie nie podano miejsca wystawienia dokumentu³⁷. Do tego dodać należy też informację o pobycie Witolda w Dubiczu 16 III tego roku³⁸.

Rok 1414

Pragnę zwrócić uwagę na wiadomość o liście Witolda wystosowanym do wielkiego mistrza Zakonu *czu Berste am dinstage noch oculi*, czyli 13 III 1414 r.³⁹ Miejscowość podana w tym liście to zapewne Berszty lub Birsztany. Z informacji komtura Bałgi z 29 IV 1414 r. wiemy, iż burmistrz Frydlandu doniósł mu: *wi her heute acht tage ist selbest bi herczog Wytaut gewest im house czu Wezenee und ist also hewte czu Tracken*⁴⁰. A zatem w Wiźnie był zapewne 21 IV, a następnie udał się do Trok. Jerzy Purc słusznie przypuszczał, że list Witolda, wystawiony w Brodnicy w sprawie jeńców wojennych, jest źle datowany przez wydawcę na 29 IV 1415 r.⁴¹ i przynależy do 1414 roku. Błędny jest jednak nie tylko rok, ale również zapewne odczytanie imienia ewangelisty, którego dzień został wymieniony jako data listu (zamiast Mathei odczytano Marci). Przyjmując taką korektę data tego listu wypadłaby 24 IX 1414 roku, a wtedy rzeczywiście trwało oblężenie Brodnicy. Należy więc wykreślić pobyt Witolda w Brodnicy 30 IV 1414 r. Pozostałe uwagi co do miejsc pobytu Witolda w tym roku dotyczą głównie nazw miejscowości na terenie państwa krzyżackiego, które J. Purc podał za autorami z XIX wieku, a mianowicie winno być Nidzica zamiast Nibork, jeśli mowa o stolicy biskupstwa

²⁸ A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły*, s. 54; *Joannis Dlugossi Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae, liber decimus et liber undecimus 1406–1412*, Varsoviae 1997, s. 69 i przyp. 172, s. 246.

²⁹ *Joannis Dlugossi Annales*, lib. 10/11, s. 72–73; A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły*, s. 55.

³⁰ J. Purc, op. cit., s. 92; A. Prochaska, *Dzieje Witolda wielkiego księcia Litwy*, Wilno 1914, s. 174, przyp. 4.

³¹ *Liber cancellariae Stanislai Ciołek*, wyd. J. Caro, t. 1, Wien 1871, nr 119, s. 204–206.

³² *Lites*, t. II, nr 26, s. 80–81.

³³ *Lites*, t. II, nr 25, s. 78.

³⁴ A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły*, s. 60.

³⁵ *Lites*, t. II, nr 29, s. 83–84.

³⁶ AGAD, dok. perg., nr 68; *Lites*, t. II, nr 28, s. 82.

³⁷ *Inventarium omnium et singularum privilegiorum, litterarum, diplomatum, scripturarum et monumentorum, quaecunque in archivo regni in arce Cracoviensi continentur*, wyd. E. Rykaczewski, Lutetiae Parisiorum 1862, s. 78.

³⁸ *Vitoldiana*, nr 86.

³⁹ CEV, nr 574, s. 280.

⁴⁰ CEV, nr 583, s. 286.

⁴¹ CEV, nr 630, s. 315–316; J. Purc, *Itinerarium*, s. 94.

warمیńskiego, to jej pełna nazwa winna brzmieć Lidzbark Warمیński, zaś Kreutzburg to nie Klucz-bork, bo ten jest na Śląsku, a Krzyżpork⁴². To samo dotyczy Dzierzgonia, który został zastąpiony Dzierzgowem. Pominęty został w tym marszu wojsk polskich i litewskich przez ziemie krzyżackie pobyt 10 września w Prabutach⁴³, skąd następnie wojsko podążyło do Biskupca Pomorskiego, a nie Biskupic. Stamtąd zaś skierowano się ku Chełmnu, o czym pisze Jan Długosz⁴⁴. Kronikarz wspomina też o Toruniu, aczkolwiek ani w opracowaniu itinerarium Władysława Jagiełły, ani Witolda nie wspomniano o obecności ich pod Toruniem. Tymczasem o zniszczeniach związanych z operacją wojsk Jagiełły i Witolda informuje dokument przełożonej benedyktynek toruńskich z 25 I 1425 r.⁴⁵ Należy też skorygować początek oblężenia Brodnicy o cały tydzień, czyli od 14 IX⁴⁶.

Rok 1415

Informację Jana Długosza o spotkaniu króla Władysława Jagiełły z Witoldem w Trokach, skąd razem udali się do Kowna, potwierdza dokument wielkiego księcia litewskiego wystawiony w Kownie 22 VI 1415 r.⁴⁷

Rok 1416

Pobyt Witolda 6 II 1416 r. w Wilnie dokumentuje jego odezwa do rajców miasta Wrocławia w sprawie wypłaty 14 grzywien srebra kupcowi toruńskiemu Rudolfowi Lutkowi⁴⁸.

Rok 1417

Odnotować należy pobyt wielkiego księcia Witolda w Utkiniach 19 II 1417 r.⁴⁹, zaś 13 VI tego roku wielki książę przebywał w Brześciu Litewskim, gdzie wystawił przywilej na wieś Kosów w ziemi drohickej dla Marcina z Ciołkowa⁵⁰. Biskup dorpacki w liście z 16 V wspomina o tym, że jego poseł nawiedził Witolda przed minioną Wielkanocą w Grodnie⁵¹. Święto to w 1417 r. przypadło 11 IV. Witold musiał być w Grodnie zarówno przed Wielkanocą, jak i w czasie świąt. Kolejna korekta dotyczy identyfikacji miejsca wystawienia listu Jagiełły i Witolda z 25 VIII 1417 r. skierowanego do soboru w Konstancji, które Andrzej Feliks Grabski identyfikował z Nowymi Trokami⁵², zaś ostatnio, biorąc pod uwagę itinerarium Władysława Jagiełły, Jerzy Kłoczowski utożsamia z Nowym Korczynem⁵³. Relacja komtura ostródzkiego o zdarzeniach na dworze Witolda napisana w liście do wielkiego mistrza została źle datowana w Kodeksie listów Witolda, zapewne z powodu błędu drukarskiego, na 14 XII 1417 r.⁵⁴, podczas gdy wyraźnie mowa jest o wysłaniu listu z Wilna w wigilię Bożego Narodzenia (24 XII). Otóż autor listu wspomina, że przybył do Wilna w czwartek przed Bożym Narodzeniem (23 XII), gdzie pozostanie do niedzieli (26 XII), a następnie uda się do Witolda do Trok, gdzie miał przybyć król polski trzy dni po Bożym Narodzeniu. W liście Witolda do wielkiego mistrza z 26 XII 1417 r. czytamy o planach łowów razem z królem w okolicy Goniądza, a następ-

⁴² *Joannis Dlugossi Annales seu cronicarum incliti Regni Poloniae, liber undecimus 1413–1430*, Varsoviae 2000, s. 37 i przyp. 70, s. 341.

⁴³ *Joannis Dlugossi Annales*, lib. XI, s. 38.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 39.

⁴⁵ *Urkundenbuch des Bisthums Culm*, wyd. C. P. Woelky, H. II, Danzig 1885, nr 530, s. 422–424.

⁴⁶ Zob. A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły*, s. 63.

⁴⁷ *Joannis Dlugossi Annales*, lib. XI, s. 55–56; *Vitoldiana*, nr 89.

⁴⁸ R. Stelmach, *Listy i dokumenty Jagiellonów w WAP we Wrocławiu (1413–1503)*, „Teki Archwalne” 18, 1981, nr 2, s. 16–17.

⁴⁹ *Vitoldiana*, nr 92.

⁵⁰ Biblioteka PAN w Krakowie, Notaty ks. Z. D. Kozickiego (za zwrócenie uwagi na ten dokument dziękuję mgr T. Jaszczoltowi).

⁵¹ CEV, nr 723, s. 381.

⁵² A. F. Grabski, *List Władysława Jagiełły i Witolda do soboru w Konstancji (1417)*, „Nasza Przeszłość” 25, 1966, s. 277–284.

⁵³ J. Kłoczowski, *Jagiello i Witold wobec prawosławnych: próba ich dowartościowania w 1417 roku*, w: *Balticum. Studia z dziejów polityki, gospodarki i kultury XII–XVII w. ofiarowane Marianowi Biskupowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. Z. H. Nowaka, Toruń 1992, s. 175–179.

⁵⁴ CEV, nr 754, s. 397–398.

nie powrotu w najbliższy wtorek (28 XII) do dworu myśliwskiego w Woranach (Oranach) odległego 7 mil od Trok⁵⁵.

Rok 1418

Dnia 21 II 1418 r. (*feria secunda post Reminiscere*) Witold przebywał w Dubiczu, gdzie wystawił przywilej dla Jana z Białoskórów na wieś Perlewo⁵⁶. Trzeba też uwzględnić informację komtura z Dyneburga o tym, że po uzyskaniu wiadomości o ucieczce Świdrygiełły (25 III) Witold przebywał w Trokach, gdzie zamierzał spędzić 12 dni⁵⁷ i zapewne dopiero potem ruszył na Kujawy. Dnia 29 XI 1418 r. możemy odnotować pobyt Kiejstutowica w Grodnie na podstawie rekonstrukcji daty dokumentu Witolda dla mieszczan kowieńskich dokonanej przez Jerzego Ochmańskiego⁵⁸. Z listu Witolda z 9 X 1418 r. wynika, że książę przebywał w Trokach jeszcze 8 dnia tego miesiąca, gdy przybyli tam biskup dorpacki i komtur ostródzki, zaś w dalszych planach była podróż do Kowna, gdzie planował być we wtorek (11 X), zaś przez środę (*of der wieszen Gegii*), by w czwartek stanąć w Wieloniu⁵⁹. Wielki mistrz w liście z 7 I 1419 r. odpowiada na epistołę Witolda datowaną następnego dnia po św. Łucji (14 XII 1418 r.) *czu Puna*, czyli w Puniach koło Trok⁶⁰.

Rok 1419

Komtur Dyneburga w liście z 17 III 1419 r. doniósł o pożarze Wilna, podczas którego Witold był w tym mieście obecny, a także o tym, iż książę zamierza spędzić czas od niedzieli Palmowej do Wielkanocy w Grodnie (9–16 IV 1419 r.)⁶¹. Nie bez znaczenia dla itinerarium Witolda jest relacja komtura Renu z 11 VI 1419, iż *herczog Wytold itczund virtzen taggelein czur Wille...*⁶²

Rok 1420

Pobyt wielkiego księcia litewskiego w Kamieńcu, najpewniej Litewskim, *die sancti Petri gloriosi Apostoli* (29 VI) 1420 r. dokumentuje jego przywilej dla kościoła w Mielniku⁶³. Pobyt Witolda w Wieloniu dnia 8 września tego roku wzmacnia relacja negocjatorów krzyżackich z rozmów w sprawie przedłużenia rozejmu odbytych w tej miejscowości⁶⁴. Kolejne poświadczenia pobytu Kiejstutowica w Łucku 29 i 30 X 1420 r. znajdziemy w *Repertorium podolskim*⁶⁵, zaś pobyt w tym mieście 8 XI dokumentuje przywilej dla Werunka z Rowni na wójtostwo w Peremylu znany z *Vitoldianów*⁶⁶.

Rok 1421

Z relacji komtura Dyneburga datowanej 2 I 1422 r. wiadomo, że po świętach Bożego Narodzenia Witold razem z królem udał się w środę (tj. 31 grudnia) do Wilna, gdzie zapewne przebywali razem do 5 I⁶⁷.

Rok 1422

Na wstępie uzupełnień itinerarium Witolda z tego roku pragnę nadmienić, że 1 kwietnia tego roku (*am dinstage Quasimodo geniti*) Witold był w Brześciu Litewskim, gdzie spotkał się z książętami

⁵⁵ CEV, nr 755, s. 398–399.

⁵⁶ AGAD, Terr. Droh. 2, k. 488–488v (za wskazanie tego dokumentu dziękuję Prof. Józefowi Maroszkowi).

⁵⁷ CEV, nr 766, s. 404–405.

⁵⁸ *Vitoldiana*, nr 227, s. 205–1206.

⁵⁹ CEV, nr 796, s. 420.

⁶⁰ CEV, nr 819, s. 437.

⁶¹ CEV, nr 828, s. 443.

⁶² CEV, nr 840, s. 450.

⁶³ Archiwum Diecezjalne w Siedlcach, sygn. D 22, k. 50–51.

⁶⁴ CEV, nr 898, s. 494–496.

⁶⁵ J. Kurtyka, *Repertorium podolskie*, nr 134 i 135, s. 212.

⁶⁶ *Vitoldiana*, nr 185, s. 153–154.

⁶⁷ CEV, nr 982, s. 539–540.

mazowieckimi⁶⁸. Z informacji wójta z Działdowa, który je powziął od Adama Świnki piszącego w piątek przed dniem św. Piotra i Pawła (26 VI) wiadomo, że Witold gromadzi wojsko *czu Beliczki in Rusen* (Bielsk Podlaski), skąd zamierza udać się w kierunku Pułtuska. Należy też sprostować nazwę miejscowości, w której połączone siły polsko–litewskie przebywały 30 lipca tego roku, bowiem był to nie Ludborz, lecz Lidzbark Welski⁶⁹. Dokument Witolda dla Grzegorza Szypa w sprawie nadania prawa magdeburgskiego dla wsi Dawidowce na Podolu wystawiony został w piątek po św. Maurycem (25 IX 1422 r.) nad Jeziozem Mełno⁷⁰. Pobyt koło Rypina dnia 29 IX tego roku poświadcza dokument Witolda dla jego sługi Janusza zapisujący mu 60 grzywien na wsi Nowa Ruda w okręgu kamienieckim na Podolu⁷¹.

Rok 1424

Wzmocnieniem argumentacji świadczącej o pobycie Witolda w Grodnie 20 IV 1424 r. jest dokument z tej daty Mikołaja Sepieńskiego nadający mu Sokołów Podlaski i dwie wsie⁷².

Dwa dokumenty wystawione w miejscowości Skała 2 IX 1424 r. informują o pobycie Witolda na Podolu w tym czasie. Odbiorcą, obu tych aktów był Mikołaj Biedrzychowicz⁷³, który zamieniał się dobrami ojczytymi z niejakim Kudziem.

Rok 1425

Na przełomie lipca i sierpnia 1425 r. Witold przebywał na Podlasiu, gdzie dokonał inkorporacji skrawka ziemi podlaskiej z Tykocinem i Łopuchowem będącego dotąd pod władaniem księcia Janusza I⁷⁴. O planowanym swoim pobycie w Trokach około 1 IX 1425 r. wielki książę powiadomił wielkiego mistrza w cedule załączonej do listu wysłanego z Mielnika 9 VII tego roku⁷⁵. W powołanym przez J. Purca liście Witolda do wielkiego mistrza Pawła von Rusdorff, a datowanym z Nowogródka 15 X 1425 r. znajduje się informacja o tym, że nieco wcześniej (12 X) przybył do niego do tej miejscowości poseł krzyżacki Jan Beynhewser⁷⁶, co by świadczyło o wcześniejszym pobycie tam wielkiego księcia. Opisywany przez Jana Długosza zjazd króla Władysława i wielkiego księcia Witolda z żonami w Brześciu Litewskim znajduje potwierdzenie w relacji posła krzyżackiego Jana Beynhewsera, iż *Herczog Witaud antwertete meir, das her das also nicht fugen mochte das her dohin queme, wen her uff seite Mertins tag wirt sin czu Brisk mit dem konige von Polen*⁷⁷. O planach dalszych podróży Witolda możemy dowiedzieć się z listu Witolda datowanego w Nowogródku 15 X 1425 r., gdzie jest mowa o zamiarze udania się w najbliższym czasie do Goniądza, a w dalszej perspektywie spotkania z królem w Grodnie na dzień św. Mikołaja, czyli 6 XII 1425 r.⁷⁸ Zapewne spędził tam trochę czasu, bowiem poświadczony jest jego pobyt w tym mieście jeszcze 17 XII tego roku.

Rok 1426

W liście wystosowanym z Witebska 25 I 1426 r. do wielkiego mistrza Zakonu Witold poinformował swego respondenta o planowanym pobycie w zapusty tego roku w nowej rezydencji w Brasławiu. Popielec w tym roku przypadł 13 II, zatem należałoby przyjąć, że książę zjawił się tam najpóźniej w niedzielę 10 II 1426 r. Stamtąd zamierzał powrócić do Wilna, a następnie Wielkanoc (31 III)

⁶⁸ CEV, nr 1023, s. 562–563.

⁶⁹ *Joannis Dlugossi Annales*, lib. 11, s. 169 i przyp. 55, s. 382.

⁷⁰ *Matricularum Regni Poloniae summaria*, t. IV, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1910, nr 7887. Metryka Koronna 74a, w której ten dokument był zachowany została zniszczona w czasie II wojny światowej.

⁷¹ J. Kurtyka, *Repertorium podolskie*, nr 156, s. 218.

⁷² W. Jarmolik, *Pierwsza lokacja miejska*, s. 83–84.

⁷³ *Vitoldiana*, nr 104 i 106; J. Kurtyka, *Repertorium podolskie*, nr 167 i 168, s. 222–223.

⁷⁴ Zob. J. Wiśniewski, *Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny*, „Acta Baltico-Slavica” 11, 1977, s. 12; S. Szybkowski, *Dokument wielkiego księcia litewskiego Witolda*, s. 293–294.

⁷⁵ CEV, nr 1197, s. 699.

⁷⁶ CEV, nr 1206, s. 708.

⁷⁷ *Joannis Dlugossi Annales*, lib. 11, s. 213; CEV, nr 207, s. 710.

⁷⁸ CEV nr 1206, s. 708.

chciał spędzić w Grodnie⁷⁹. Pobyt Witolda w Brasławiu poświadcza list tego księcia wysłany z Dubicza 26 II 1426 r.⁸⁰, w którym Witold informuje, że gościł tam wójta z Wenden i komtura z Dyneburga. Kolejne informacje o planach podróży Witolda znajdujemy w jego liście do wielkiego mistrza z 3 V tego roku⁸¹. Natomiast w cedule tego listu Kiejstutowic informuje, iż zamierza w najbliższy wtorek (7 V) być w Jurborku, a następnie w czwartek (9 V) przybyć do Kowna, skąd dalej planuje ruszyć do Trok. Informację o pobycie Witolda w czasie Bożego Ciała (30 V 1426 r.) w Nowym Dworze odległym o 1 milę od Trok podaje komtur Bałgi w liście do wielkiego mistrza⁸². Chciałbym też w tym miejscu zwrócić uwagę na błędne określenie miejscowości pobytu Witolda w dniach 20–24 VII tego roku, bowiem nie chodzi tu o Płock, który jest na Mazowszu, lecz o Połock, w którym zamierzał stanąć *am nehst sonobende vor Marie Magdalene*⁸³. Pobyt wielkiego księcia litewskiego w Łucku 9 X 1426 r. poświadcza jego list do wielkiego mistrza w sprawie dóbr stołowych biskupstwa płockiego w Prusach, z których miałyby korzystać nowo powołany biskup Stanisław Pawłowski⁸⁴, będący w sporze z książętami mazowieckimi.

Rok 1427

Informację o pobycie Witolda w Wilnie w dniu 6 I 1427 r. podaje *Latopis pskowski*, gdzie czytamy o uwolnieniu 13 jeńców pskowskich: *a srok sobe oučiniša i srebro položiti i polononych postaviti v Vilne pred knjazem Vitovtom na Kreščenje gospodne*⁸⁵. Z listu Witolda do wielkiego mistrza datowanego w Kryczowie 14 VII 1427 r. dowiadujemy się, że nieco wcześniej książę ten był w Krewie, dokąd przybył przysłany mu błazen Henne⁸⁶. Z listu do wielkiego mistrza Pawła von Rusdorfa wysłanego ze Smoleńska 14 VIII tego roku dowiadujemy się o planach podróży Witolda, a mianowicie o popłynięciu rzeką Dniepr do Kijowa, gdzie zamierzał stanąć na dzień 8 IX i dalej przez Podole w 14 dni do Łucka i Włodzimierza, skąd zaledwie dwie mile do Horodła, dalej przez Brześć, Mielnik i Drohiczyn zamierzał udać się do Grodna⁸⁷. Pobyt Witolda we wszystkich tych miejscowościach potwierdza jego itinerarium. W cedule do listu z 26 X Witold informuje wielkiego mistrza, że jeśli Bóg mu pozwoli we wtorek (28 X) będzie w Trokach⁸⁸. Z tego roku mamy jeszcze informację o planowanym spotkaniu króla Władysława Jagiełły z wielkim księciem Witoldem w Horodle nad Bugiem w dniu św. Michała, czyli 29 IX, co o jeden dzień poprzedza stwierdzony pobyt Kiejstutowica w tym miejscu⁸⁹.

Rok 1428

Pobyt w Trokach 14 I 1428 r. potwierdza dokument Witolda wydany dla Mikołaja z Babinicz, któremu zapisuje 30 grzywien srebra na wsi królewskiej Sapohow na Podolu⁹⁰. Jeśli chodzi o wyprawę przeciwko Nowogrodowi Wielkiemu, to mamy dokładną relację błazna Hennego o jej początku, a mianowicie wyprawa ruszyła z Trok ku Smoleńskowi, gdzie do sił Witolda dołączył jego brat Zygmunt i Świdrygiełło z 90 końmi⁹¹. Gdy idzie o oblężenie Wyszogrodu, to latopis pskowski informuje, że trwało ono dwa dni, a więc zakończyło się zapewne 18 VII tego roku⁹². W czasie kampanii wojen-

⁷⁹ CEV nr 1214, s. 714–715.

⁸⁰ CEV nr 1216, s. 716.

⁸¹ CEV nr 1224, s. 722–723.

⁸² CEV, nr 1229, s. 725.

⁸³ CEV, nr 1236, s. 734.

⁸⁴ Geheimes Staatsarchiv Preussisches Kulturbesitz Berlin Dahlem, Ordensbriefarchiv, nr 4656 (cyt. za W. Sierdzan, *Sąsiedztwo mazowiecko-krzyżackie w okresie przemian politycznych w Europie środkowo-wschodniej w latach 1411–1466*, Toruń 1999, s. 38–39, przyp. 118).

⁸⁵ *Pskovskie letopisi*, vyp. II, s. 123.

⁸⁶ CEV, nr 1292, s. 774–775.

⁸⁷ CEV, nr 1298, s. 779–780.

⁸⁸ CEV, nr 1299, s. 781.

⁸⁹ KDWilkp., t. 9, wyd. A. Gašiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1990, nr 1134, s. 95–96.

⁹⁰ J. Kurtyka, *Repertorium podolskie*, nr 181, s. 228.

⁹¹ CEV, nr 1339, s. 798–799.

⁹² *Pskovskie letopisi*, vyp. II, s. 125.

nej przeciwko Nowogrodowi Wielkiemu Witold wystawił przywilej dla Chodka Jarmolińskiego datowany z Rżewa 29 VII 1428 r.⁹³ Z przytoczonego już listu błażna Hennego dowiadujemy się, że Witold ze Smoleńska, gdzie przebywał 15 VIII 1428 r., zamierzał drogą wodną (Dnieprem) spłynąć do Kijowa, a następnie stamtąd do Łucka, gdzie miał stanąć na dzień Matki Bożej, czyli zapewne 8 września 1428 r.⁹⁴ Chyba jednak nie do końca plan ten został zrealizowany, bowiem Witold ze Smoleńska udał się do Nowogródka, a więc spław Dnieprem i pobyt w Kijowie chyba był niemożliwy. Dokument dla kapituły łuckiej wystawiony wspólnie ze Świdrygiełłą w Łucku w dniu Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (15 VIII) 1428 r., który znajduje się w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach, wydaje się, iż ma pomyloną datę roczną⁹⁵, bowiem żadną miarą pobyt Witolda w Smoleńsku i Łucku w tym samym dniu jest niemożliwy. Najbardziej prawdopodobna jest pomyłka święta Matki Bożej, a więc zamiast Wniebowzięcia winno być Narodzenie NMP, czyli 8 IX 1428 roku.

Rok 1429

Dokument Witolda wystawiony w dniu 12 III (*sabbarho in die sancti Gregorii ipso anno Domini Millesimo quadragesimo vigesimo*) zarówno ze względu na dzień tygodnia przypadający 12 III, jak i na urząd sędziego poznańskiego pełniony przez Mikołaja Sepieńskiego przynależy do 1429 roku⁹⁶. Odbiorcą przywileju wystawionego w Bersztach był Jan z Obronzowicz, który otrzymał wieś Błonie w ziemi drohickej. W tym też roku odnotowujemy pobyt Witolda w Wilnie 29 VIII, gdzie wielki książę wystawił przywilej dla Piotra Jesiotra z Sobikowa na wieś Mogilnicę w ziemi drohickej⁹⁷. Z listu Witolda do wielkiego mistrza Zakonu datowanego z Nowego Dworu k. Grodna dowiadujemy się o planowanym spotkaniu z królem Władysławem Jagiełłą na dzień św. Marcina (11 XI 1429 r.) w Hrubieszowie⁹⁸. Nie wiemy, czy doszło do tego spotkania. Pobyt wielkiego księcia w Grodnie w grudniu tego roku można stwierdzić na podstawie dokumentów przezeń tam wystawionych w piątek przed Bożym Narodzeniem (23 XII)⁹⁹, a także 29 XII¹⁰⁰.

Rok 1430

Do itinerarium z tego roku możemy dodać też kilka uzupełnień, a mianowicie pobyt Witolda w Grodnie już 2 I 1430 r. dokumentuje jego przywilej na wójtostwo w Bielsku Podlaskim dla niejakiego Andrzeja¹⁰¹, natomiast w Trokach w dniu 7 II tego roku Witold wystawił przywilej dla Macieja z Sarnowa¹⁰². Dnia 20 lutego wielki książę wystawił przywilej na 100 kop półgroszków liczby ruskiej zabezpieczonych na wsi Wołoska i dworach Pesecz i Kamienna Kucza w wołości bakockiej na Podolu¹⁰³. Z listu wielkiego księcia do wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego wysłanego z Dubicza 15 III 1430 r. wiadomo o planowanym spotkaniu posłów królewskich z Witoldem w Grodnie w wielki piątek, który przypadł w tym roku 14 IV¹⁰⁴. Przy okazji chciałbym zwrócić uwagę na błędną identyfikację miejsca wyekspediowania listu Witolda z 8 IV 1430 r., a mianowicie nie jest to

⁹³ J. Kurtyka, *Repertorium podolskie*, nr 184, s. 229.

⁹⁴ CEV, nr 1339, s. 799.

⁹⁵ Archiwum Diecezjalne w Siedlcach, sygn. D 3, k. 161.

⁹⁶ Oblata w Narodnyj Gosudarstvennyj Archiv w Mińsku, fond 1759, opis 2, nr 5, k. 181–181v (za wskazanie na ten dokument dziękuje mgr T. Jaszczoltowi).

⁹⁷ *Vitoldiana*, nr 113, s. 103–105.

⁹⁸ CEV, nr 1383, s. 868 (zob. też nr 1387 i 1388, s. 871–872).

⁹⁹ T. Jaszczolt, *Gmina Grodzisk. k. Siemiatycz* (Aneks źródłowy nr 1, s. 336); S. Szybkowski, *Dokument wielkiego księcia Litewskiego Witolda Kiejstutowicza*, s. 299–301.

¹⁰⁰ *Vitoldiana*, nr 114 i 115, s. 105–106.

¹⁰¹ *Vitoldiana*, nr 189, s. 157–159.

¹⁰² *Vitoldiana*, nr 118, s. 107–108.

¹⁰³ *Vitoldiana*, nr 119, s. 108–109; J. Kurtyka, *Repertorium podolskie*, nr 188, s. 231.

¹⁰⁴ CEV, 1402, s. 892 (*Ouch so hat uns der egenante Mal[drzik] gesagit, wie das die obengeschrebin Polan senden czu uns ir sendeboten als die: bischoff von Kracaw, den von Ostorrog woyevoda von Poznan, und Dobrogost von Schamotuli herrn, und die sullen czu uns komen an dem karefritage nehistikomende czu Garthen*).

Brześć Litewski, lecz Berszty¹⁰⁵. Trzeba też odnotować obecność Witolda w miejscowości Przełom pod Grodnem 19 IV 1430 r.¹⁰⁶ Oryginał tego dokumentu znajduje się w Muzeum Narodowym w Krakowie¹⁰⁷. O planach co do itinerarium Witolda dowiadujemy się z jego listu do wielkiego mistrza z 5 VIII 1430 r., a mianowicie na dzień Narodzenia NMP (8 IX) spotkanie z królem w Trokach, jednak król miał tam przybyć w poniedziałek przed wspomnianym świętem (4 IX), gdzie mieli spędzić dwa dni, a następnie w środę (6 IX) zamierzali udać się do Wilna, dokąd w wigilię tegoż święta miał przybyć wielki książę moskiewski¹⁰⁸. Cały scenariusz dotyczący Witolda chyba się sprawdził, jednakże król Władysław Jagiełło udał się na Litwę dopiero w październiku 1430 r.¹⁰⁹ Celem tego spotkania miała być koronacja Witolda, do której wszakże nie doszło. Wiemy z innych źródeł, że gośćmi wielkiego księcia w Wilnie byli wielki książę moskiewski (wnuk Witolda Wasyl II Ślepy) oraz wielki książę twerski Borys Aleksandrowic. Witold nie doczekał się upragnionej korony, a goście ze wschodnich księstw przybyli na koronację byli świadkami jego porażki.

---

¹⁰⁵ CEV, nr 1405, s. 894–895.

¹⁰⁶ *Vitoldiana*, nr 120, s. 109–110.

¹⁰⁷ J. Tomaszewicz, *Katalog dokumentów pergaminowych Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 1992, nr 15, s. 6–7 z błędnie rozwiązaną datą 26 IV 1430 r.

¹⁰⁸ CEV, nr 1426, s. 918–919; a także 1427, s. 920.

¹⁰⁹ A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły*, s. 90.